

Valtonen, Taarna. Mielen laaksot. Mielen vuemieh. Miela vuomit. Mielâ vyemeh. Miöl vue'm. Neljän saamen kielen paikannimien rakenne, sanasto ja rinnakkaisnimet vähemmistö–enemmistö-suhteiden kuvastajina

Oulun yliopiston tutkijakoulu, Humanistinen tiedekunta, Giellagas-instituutti

Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 271, Giellagas-instituutin julkaisusarja 15

Tiivistelmä

Tutkimuksessa analysoidaan neljän saamen kielen paikannimien rakennetta, sanastoa ja nimipareja. Saadut tulokset tulkitaan perusteellisesti selvitetystä kulttuurisesta kontekstista, joka esitellään omassa osassaan. Kulttuurinen osuus on koostettu etnohistorian tutkimusperiaatteita noudattaen. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on monitieteinen kulttuurinen onomastiikka, joka soveltaa kulttuurisen lingvistiikan (ethnolinguistics, cultural linguistics) ja kulttuurimaisematutkimuksen näkemyksiä nimistöntutkimukseen.

Kutakin tutkittavaa kieltä edustaa kulttuurisin perustein rajattu aineisto-otos: eteläsaamesta 168 nimeä (Ruvhten sijte, Härjedalen), pohjoissaamesta 222 nimeä (Dálvadas, Utsjoki), inarinsaamesta 561 nimeä (Čovčjävriin ja Kosseennämin alueet, Inari) ja koltansaamesta 655 nimeä (Sverloffin sukualue, Suonikylä). Rajatun aineiston takia kulttuuriset tulkinnat ovat lähtökohtaisesti paikallisia eivätkä aina päteviä laajemmassa kontekstissa. Tämä on syytä muistaa myös kielitieteellisiä tulkintojen osalta. Tutkittava ajanjakso ulottuu 1800-luvun lopusta 1900-luvun puoleen väliin.

Kulttuurisessa osassa (luku 3) käy ilmi, että 1800–1900-lukujen vaihteessa tutkittujen yhteisöjen elämäntapa oli elinkeinojen osalta ajautumassa kriisiin. Elinkeinojen muuttamispaineen aiheutti rahatalouteen siirtyminen ja useat paikalliset tekijät. Erityisen selvä muutos oli poronhoidossa. Kaikki tutkitut alueet olivat syrjäseutuja, joille ei ollut hyviä kulkuyhteyksiä. Tämän takia aktiivisia kontakteja ulospäin oli kaikilla yhteisöillä melko vähän, mutta useiden ryhmien kanssa. Tutkittujen alueiden historiallinen kehitys on sen sijaan erilainen. Erityisesti Ruvhten sijten historia eroaa merkittävästi kolmen muun alueen historiasta.

Kielitieteellisten analyysien (luvut 4, 5 ja 6) tärkeimmät tulokset ovat, että ainoastaan eteläsaamen paikannimien rakenteessa on havaittavissa ulkopuolista vaikutusta skandinaavisista kielistä. Sanaston ja nimien aiheiden osalta vaikutuksia oli kaikissa tutkituissa kielissä. Eteläsaamen sanastossa on runsaasti skandinaavisia vaikutteita, mutta aiheissa ei. Pohjoissaamessa ja inarinsaamessa on niukkoja skandinaavisia ja suomalaisia vaikutteita. Koltansaamessa on itämerensuomalaisia sekä venäläisiä vaikutteita. Nimipareja oli runsaasti eteläsaamessa ja inarinsaamessa. Eteläsaamessa nimiparien laatu ja levikki kuvastaa kahden erillisen nimijärjestelmän olemassaoloa. Inarinsaamessa nimiparien ja -kolmikojen laatu viittaa saamelaisien suomalaisille avaamaan kielellis-kulttuuriseen koodiin.

Asiasanat: eteläsaame, etnolingvistiikka, Härjedalen, Inari, inarinsaame, koltansaame, nimistöntutkimus, paikannimet, pohjoissaame, saamelaiskulttuuri, saamen kieli, Suonikylä, Utsjoki

Valtonen, Taarna. Valleys of mine. Mielen vuemieh. Miela vuomit. Mielâ vyemeh. Miõl vue´m. Place names in four Saami languages as mirrors of minority-majority relations: construction, vocabulary, and parallel names

University of Oulu Graduate School, Faculty of Humanities, Giellagas Institute for Saami studies
Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 271, Publications of the Giellagas Institute 15

Abstract

This dissertation studies place names in four Saami languages: their construction, vocabulary, and parallel names. The results of the study are interpreted in a thoroughly examined cultural context, which is presented in its own separate chapter. The cultural part of the study is composed according to ethnohistoric research principles. The theoretical framework of the study is based on cultural onomastics, which applies the views of ethnolinguistics or cultural linguistics and cultural landscape studies to onomastics.

Each studied language represents a sample of culturally defined place name material as follows: South Saami 168 names (Ruvhten sijte, Härjedalen, Sweden), North Saami 222 names (Dálvadas, Utsjoki, Finland), Inari Saami 561 names (Čovčjävri and Kosseennâm areas, Inari, Finland) and Skolt Saami 655 names (Sverloff family area, Suõ´nn´jel-sijdd, Pechenga, Russia / former Finland). As the studied material is limited, the cultural interpretations are primarily local and are not always applicable in a wider context. This source-critical aspect should also be kept in mind regarding the linguistic interpretations. The time span studied reaches from the end of 19th century to the middle of 20th century.

In the section dealing with culture (Chapter 3), it is shown that at the turn of the 20th century, the studied groups' way of living and livelihoods encountered a crisis. The pressure on the groups to change their livelihoods was caused by the change to a money-based economy and by several local reasons. The change was especially clear in reindeer herding. All the studied areas were peripheries with poor accessibility. Because of this, active contact with other groups was limited, though connections with several groups did exist. The history of the studied areas varies from area to area. The history of Ruvhten sijte, in particular, differs from the other three.

The most important results of the linguistic analyses (Chapters 4, 5 and 6) are that external influence can be found only in the construction of the place names in South Saami. This influence is adopted from the Scandinavian languages. All the studied languages display external influence in vocabulary and in the topics of the place names. There is a significant amount of Scandinavian loanwords in the South Saami vocabulary, but Scandinavian influence is nonexistent in the topics. Scandinavian and Finnish influences can be found in scant numbers in North Saami and in Inari Saami. In Skolt Saami, some influence has been adopted from Baltic-Finnic languages and Russian. There are plenty of parallel names in the South Saami and Inari Saami languages. The quality and distribution of the parallel names in South Saami area reflects the existence of two separate name systems. In the Inari Saami area the quality of the parallel names indicate that the local Saami community has opened up its language-cultural code to the Finns.

Keywords: ethnolinguistics, Härjedalen, Inari Saami, North Saami, onomastics, Pechenga, place names, Saami culture, Saami language, Skolt Saami, South Saami, Sámi, Sápmi, Utsjoki